

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Марія Максимівна
ПІДТИЧЕНКО

Біографічний нарис

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2018

**УДК 378.091.113(092) : 012Підтиченко
П 32**

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
(протокол № 12 від 5 квітня 2018 р.)*

Серія: “Ректори НПУ імені М. П. Драгоманова”

*Науковий редактор: Л. В. Савенкова,
канд. пед. наук., заслужений працівник культури України.*

*Консультанти: Т. Ю. Кириченко,
В. І. Підтиченко, професор Центру гуманітарної освіти НАН України.*

**П 32 МАРІЯ МАКСИМІВНА ПІДТИЧЕНКО : біографічний
нарис / М-во освіти і науки України ; Національний
педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. –
Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – 71 с.,
портрети, іл. – (Серія: “Ректори НПУ імені
М. П. Драгоманова”).**

Біографічний нарис серії “Ректори НПУ ім. М. П. Драгоманова” підготовлений до 105-річчя від дня народження ректора Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова) 1956–1970 років, дійсного члена Академії педагогічних наук СРСР, професора Марії Максимівни Підтиченко; містить основні дати життя та діяльності, статті про неї, її публікації, світлини.

УДК 378.091.113(092): 012Підтиченко

МАРІЯ МАКСИМІВНА ПІДТИЧЕНКО
*професор,
дійсний член Академії педагогічних наук СРСР,
ректор КДП імені О. М. Горького –
НПУ імені М. П. Драгоманова у 1956–1970 рр.*

*В. П. Андрущенко,
доктор філософських наук,
професор, член-кореспондент
НАН України, дійсний член
НАПН України, заслужений діяч
науки і техніки України, ректор
НПУ імені М. П. Драгоманова*

Історія Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, спадкоємця і продовжувача справи підготовки вчительських кадрів Київського університету Св. Володимира, починається з 1834 року. Щира увага до власної історії спонукає вивчати не тільки ключові історичні події в розвитку педагогічної освіти України та роль саме університету в цьому процесі, а також і внесок окремих людських особистостей – викладацького і керівного складу в організацію, функціонування і подальший розвиток могутнього інтелектуального організму Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Біографічний нарис про ректора КДПУ імені О. М. Горького 1956-1970 років дійсного члена Академії педагогічних наук СРСР професора Марію Максимівну Підтиченко – перша робота Наукової бібліотеки в новій серії “Ректори Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова”.

Передмова

Культурно-історична ситуація на зламі ХХ-ХХІ століть призвела до здолання однобічності ідеологічного підходу і формування нової парадигми, інноваційного середовища, де не світ і не людина існують самі по собі, а їх цілісність, яка і стає головним об'єктом педагогічної науки і практики.

В організаційно-методичному плані нова постнекласична освіта потребує нових форм процесу навчання, демократизації освіти та її інформатизації, про що свідчить прийняття нового Закону України "Про вищу освіту", затвердження концепції "Нова українська школа. Простір освітніх можливостей". У цьому плані вже багато зроблено, зокрема академіком В. П. Андрущенком, під керівництвом якого Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова був кардинально реорганізований і структурований, став загально визнаним лідером педагогічної освіти України і Європи. Стратегічною метою університету є, насамперед, забезпечення студентів інтелектуальним потенціалом, який дозволить навчатися впродовж усього професійного життя. Реформа в сфері освіти, яка проводиться в Україні, потребує радикальної зміни самого освітнього дискурсу й формування нового філософського образу освіти, який, успадкувавши ідеали української педагогіки навчання і виховання, спрямований на етику добродійності, обов'язку і відповідальності.

Еволюція концепції спадщини, її кращі зразки влітаються в освітянську культуру і стають вектором зв'язку з майбутнім поколінням, а не просто допомогою від минулого. Освіта ХХІ ст. має бути особистісно зорієнтованою, базуватися на загальнолюдських цінностях, органічно поєднаних з цінностями національної культурно-історичної традиції. Освіта має формувати людину як патріота і громадянина своєї країни.

Це одна з визначних й актуальних проблем, що обговорюється і дебатується на академічному, освітянському, урядовому рівнях. Стає дедалі очевиднішим, що модерний класичний образ науки і освіти вже не відповідає глобальним викликам часу, оскільки здебільшого формує фахівця з певним компетентнісним рівнем, орієнтованого на технократичне і сайєнтистське мислення і поведінку, що вказує на кризовий стан традиційної освітньої парадигми, яка потребує переосмислення суті освітянської діяльності, повернення до засад універсальної освіти, до поєднання гуманітарного і природничо-наукового знання.

Базування освіти на збереженні і засвоєнні отриманих знань мало репродуктивний характер, певною мірою формалізований у бюрократичному стилі управління педагогічним процесом. Цей процес здійснювався відповідними методами – слідуванням старим програмам і вимогам, механічному запам'ятовуванню текстів, фактів, дат, законів тощо. Система знань – над викладачем і учнем. Безумовно, на певному етапі така форма мала позитивні моменти: вона стимулювала вироблення послідовності й логічності мислення, забезпечувала відносну повноту одержаних знань, сприяла підтриманню професіоналізму в

різних сферах життя суспільства. Інакше кажучи, це був процес формування людини класичного типу.

Потрібно віддати належне радянській педагогіці й освіті, що вони практично не поступалися західно-європейській і світовій. Про це свідчать певні досягнення в науці, техніці, мистецтві тощо.

Значний внесок в розвиток педагогічної науки і підготовки педагогічних кадрів для України 50-70-х років ХХ століття зробив Київський державний педагогічний інститут імені О. М. Горького. За час керівництва вишем академіка АПН СРСР професора М. М. Підтиченко колектив підготував тисячі педагогів-учителів, які пішли працювати в дошкільні, середні та вищі навчальні заклади країни і нині складають золотий фонд української освіти й педагогічної науки. У своїй педагогічній роботі вони творчо використовують як світовий педагогічний досвід, так і всесвітньовідомі здобутки вітчизняних вчителів-новаторів: практика виховання в колективі Антона Макаренка; виховання емоційно-чуттєвої сфери дитини Василя Сухомлинського; концепції співтворчості учителя і учня в теорії і практиці українських вчителів тощо.

Матеріали про життєвий і творчий шлях професора, академіка Марії Максимівни, підібрані за програмою пошуку фактів з історії університету працівниками інформаційно-бібліографічного відділу – це велика шана і нагадування про одного з визначних організаторів університету і вітчизняної освіти.

Віктор Підтиченко,
*професор Центру гуманітарної освіти
Національної академії наук України*

Марія Максимівна ПІДТИЧЕНКО

До 105-річчя від дня народження

Історія майже двох століть розвитку Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова знає тільки одну жінку-керівника в управлінні великим освітянським колективом. Академік М. М. Підтиченко організувала навчальну, наукову, господарську роботу творчого колективу – столичного українського вишу. Окрема сторінка університетської історії присвячена Марії Максимівні Підтиченко – особистості своєї епохи, учасниці Другої світової війни, свідкові багатьох історичних змін ХХ століття в країні, державному і громадському діячезі України, талановитому педагогу, філософу, дійсному члену Академії педагогічних наук СРСР, ректору Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова) 1956–1970 років.

Дитинство, юність, навчання. Рідна українська земля – колиска енергійних, талановитих, сильних й яскравих особистостей. Народилася Марія Максимівна на початку літа – 6 червня 1912 року в с. Черноглазівка Екатеринославської губернії (на Дніпропетровщині) п'ятою дитиною (після Євдокії, Івана, Олександри і Федора) в родині Максима Олексійовича і Мотрони Андріївни Підтиченків. Батьківський селянський рід Олекси Підтики

мав корені в селі Орілька, там і пройшло дитинство Марії – у мальовничому селі на Слобожанщині, де поміж кручами, через луки несе свої води невеличка річка Оріль, безкрайні степи й лани, а люди – бідні, але роботящі й щирі. У 1929 році в селі організувалося колективне господарство, де працювала родина. Батьки бачили покращення життя дітей в необхідності дати їм освіту, у всьому допомагали їм. Діти успадкували від батьків родинну працьовитість, силу і довголіття, стійкий характер, людяність, увібрали в своє серце глибоке й важливе розуміння життєвого сенсу людини праці; здобули освіту, досягли поважного статусу, стали шанованими особистостями у суспільстві. Марія в дитинстві – розумна, доброзичлива, допитлива – швидко опановувала шкільні дисципліни, які давались їй легко. Крім навчання діти брали участь в громадському житті свого села, допомагали в сільськогосподарських роботах, на збиранні врожаю. Після закінчення 7-го класу сільської школи, відмінницю у навчанні, Марію забирає старша сестра Євдокія Максимівна – до навчання в старших класах у місті Харкові. Новий колектив, нові умови навчання, нові учителя – все сприяло напруженню сил, щоб подолати різницю між навчанням в сільській і столичній школах. У 1928 році Марія, як і всі її однокласники, вступила до лав ВЛКСМ.

Цей період розвитку України – період зростання рівня ідеологізації української освіти й культури, залучення до освіти та творчості широкого загалу, і, насамперед, молоді. Успішно закінчивши у 1930 році навчання в середній трудовій школі № 15 м. Харкова, підготовчі курси, Марія обирає фах історика й успішно складає іспити у Харківський Інститут Народної Освіти. Обраний

навчальний заклад – з багатою науковою й освітньою традицією, з плеядою відомих вчених.

*Старшокласники середньої школи № 15,
м. Харків. Марія 4-а зліва у 2-му ряду*

Наполегливість, опанування фаху, який приваблює, працелюбність, здатність захоплюватись передовими ідеями й натхненням часу зробили її лідером і організатором у студентському колективі. Особистий організаторський талант, здатність об'єднувати й спрямовувати діяльність для досягнення конкретної суспільної мети допомагали Марії в громадській роботі на факультеті.

*1930 рік. Марія Підтиченко –
студентка Харківського університету*

Вихована в трудовій багатодітній селянській родині, з ранньої юності Марія Підтиченко була найактивнішим організатором громадського життя студентського і педагогічного колективів, де навчалася й працювала. Надзвичайно енергійна, комунікабельна, працююча, наполеглива, честолюбна, з ранньої юності вона – лідер і натхненний організатор громадського і комсомольського

життя студентського колективу, ніколи не уникала відповідальності.

Студентське життя було наповнено не тільки аудиторним навчанням, а й великою шефською роботою : з ліквідації неписьменності і допомоги селу у збиранні урожаїв, у місцевих виборах та культурно-просвітній роботі (читали лекції, знайомили селян і робітників з художньою літературою); “лікнепівська” діяльність комсомольців на Шатилівському заводі та підшефних “Механоліт” та “Світ шахтаря”. У вихідні дні колектив вишу ХІНО допомагав і на будівництві великого Харківського тракторного заводу, новобудов міста. Особливо активними та ініціативними в організації цієї діяльності були члени комсомольського активу університету, серед яких їх лідер Ілля Любарський, комсорг історичного факультету Марія Підтиченко, члени комсомольського бюро університету.

Студенти-комсомольці були першими в оборонно-масовій роботі: вивчали військову техніку, парашутну, стрілецьку і медсестринську справу. Високий темп зростання промислового виробництва, індустріалізація країни викликали потребу в освічених, відданих Батьківщині спеціалістах. Особливо гостро вона відчувалася в культурі, науці, освіті. В цей період навчання Марії Підтиченко, а саме 1 вересня 1933 року, найстарішому й найславетнішому навчальному закладу країни повернули назву “Харківський державний університет”: за довгий шлях реорганізації він був поновлений на новій основі, з новим змістом своєї діяльності. Університету були передані науково-дослідні інститути, на кафедрах створювалися нові відділення, надані права видавати науково-допоміжну

літературу. Студенти організовувались в свої наукові товариства, особливо активно – на історичному факультеті.

У 1934 році Марія Підтиченко успішно захистила в Державній кваліфікаційній комісії дипломну роботу на тему “Ленінська теорія відображення” й успішно завершила навчання в університеті.

Громадська діяльність. За радянської влади у ХХ ст. жінки здобували найрізноманітніші професії, однак, лише окремим із них вдалося посісти в науці, освіті, народному господарстві країни керівні посади. Трудову педагогічну діяльність Марія Підтиченко розпочала у відкритих у 1930 році Дніпропетровському металургійному інституті, а пізніше в Хіміко-технологічному інституті. Гуманітарні дисципліни там читали з часу заснування вишу – курс історії ВКП(б) викладала кафедра ленінізму, а однією з перших викладачів була Марія Підтиченко, яка поєднувала викладацьку роботу з активною громадською діяльністю. У 1939 році Марію Максимівну було обрано секретарем Дніпропетровського обкому комсомолу, а з 1940 року на XII з’їзді комсомолу України вона стала секретарем ЦК ЛКСМ України з питань пропаганди, працювала у важкі воєнні 1941–1945 роки з секретарями ЦК ЛКСМУ Є. Корнієнко, В. Буцолом, Я. Хоменком, Г. Шевелєм, В. Семичасним, П. Троньком, іншими колегами.

*1941, липень, ЦК ЛКСМУ. Молодіжні керівники України
Сидять: секретарі ЦК ЛКСМУ: В. Буцол, М. Підтиченко, Я. Хоменко,
Є. Корнієнко; секретарі обкомів: В. Клочко, П. Тронько, М. Борушкін,
Н. Сизоненко, О. Олексієнко, М. Кузнецов, М. Широков,
Б. Миронов, Я. Сірченко, С. Сеген*

З початком Великої Вітчизняної війни сотні тисяч фізично підготовлених комсомольців-патріотів республіки добровільно стали воїнами Червоної Армії, понад десять тисяч комсомольців діяли в підпільних обкомах і райкомах ЛКСМУ. Секретаріат ЦК ЛКСУ, у складі якого працювала і Марія Максимівна, був бойовим штабом комсомольців республіки: він очолював організацію комсомольського підпілля і молодіжних партизанських з'єднань у ворожому тилу на окупованих землях, організовував випуск газет і листівок, в яких подавали відомості про становище на

фронтах, рекомендації до проведення бойової та організаційно-політичної роботи серед населення – мільйони примірників було переправлено на окуповану територію. Радіомовлення на окупованій ворогом території було організовано з Москви, Саратова, Ворошиловграда через радіостанції імені Т. Г. Шевченка, “Радянська Україна” і “Дніпро”. Підпільники мали свої радіоприймачі. За матеріалами “Останніх вістей”, повідомлень Радінформбюро складали тексти листівок, звернень з підтримкою для населення. Інформаційні вісточки наповнювали вірою в перемогу над ворогом і закликали до опору окупантам; у квітні 1942 року ЦК ЛКСМ України звернувся до країни – всіма силами уникати примусового вивезення української молоді на роботи до Німеччини як “остарбайтерів” – найупослідженішу категорію іноземних робітників.

Молодь республіки на чолі з ЦК ЛКСМУ була основою більш як мільйонної армії ополченців. Комсомольці були там, де країні загрожувала найбільша небезпека. Секретарі ЦК ЛКСМУ працювали в жорсткому режимі військового часу: їх можна було зустріти в областях, серед комсомольців і молоді підприємств, в колгоспах і навчальних закладах, серед воїнів і партизан, на комсомольських активах і численних мітингах. Виникали підпільні комсомольські організації. Десантно-парашутні групи діяли в тилу; комсомольці піднімали бойовий дух людей і розгортали рух опору в тилу ворога. Своєю великою організаційною роботою вони зміцнювали численний загін комсомолу і всієї молоді України у важкі для країни роки страждань та випробувань – поваги та шани заслуговують ці їх кроки у справі перемоги у війні. З 1943 року розпочалося активне

визволення країни від німецьких окупантів, восени було звільнено Харків – колишню столицю республіки, і відразу розпочався важкий відбудовний період.

1942 рік. Істра. Партизанська бригада

Визволення України – початок процесу повного розгрому фашистів в країні, в якому вагомий внесок належить комсомолу і молоді. За мужність, самовіддану боротьбу і відвагу у війні понад шістдесят тисяч українських партизан і підпільників одержали урядові нагороди, в тому числі, Марію Максимівну нагороджено “Орденем Червоної Зірки”, “Орденем Вітчизняної війни” II ступеню, медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, та ін.

У повоєнні роки Марія Максимівна керує групою консультантів з друкованої пропаганди при ЦК КПРС,

займається науково-педагогічною роботою в Київському університеті імені Тараса Шевченка, бере участь в організації Товариства "Знання", обрана секретарем Київського міськкому партії.

*Світлини з річниць
заснування ВЛКСМ*

*Секретарі ЦК ЛКСМ
України: Г. Яремчук,
Г. Шевель, Л. Шендрик,
Л. Гладка, С. Кирилова,
В. Шевченко, М. Підтиченко,
П. Тронько, Є. Корнієнко,
В. Семичасний, Ю. Єльченко,
М. Кузнецов, В. Костенко,
П. Косигін та ін.*

Участь в діяльності Міжнародної демократичної федерації жінок світу. 26 листопада 1945 року в Парижі в залі Мютюаліте розпочав роботу перший Міжнародний жіночий конгрес, що заснував Міжнародну Демократичну

Федерацію Жінок (МДФЖ). Мета її – необхідність координації діяльності мільйонів жінок планети, які в період Другої світової війни боролись проти фашизму, на захист свободи і демократії своїх народів, майбутнього людства.

Антифашистські комітети жінок різних країн були складовою цією міжнародною організацією, яка збирала в свої ряди активні феміністські, пацифістські, антивоєнні жіночі організації світу.

Делегація від СРСР на Конгресі МДФЖ

Рух “Жінки світу в боротьбі за мир” був поширений відразу ж по закінченні Другої світової війни. Натхненню, з властивою їй енергією і впевненістю Марія Максимівна брала участь в організації роботи Міжнародної демократичної федерації жінок – масовій демократичній організації, яка об’єднала найвідоміших жінок багатьох

національностей, політичних і релігійних поглядів й уподобань для спільної боротьби за мирне співіснування народів на Землі.

1947 р. Прага. Марія Максимівна з Марі Вайян-Кутюр'є

1947 рік. Прага. Засідання виконкому МДФЖ

*1948 рік, грудень.
Прийом членів Президії МДФЖ
в чехословацькому посольстві у Будапешті*

Конгрес МДФЖ урочисто прийняв клятву "... Захищати економічні, політичні і соціальні права жінок, ... щоб назавжди був знищений фашизм в усіх проявах і щоб у всьому світі встановилася справжня демократія". Жінки світу виступили проти застосування варварських засобів знищення людей – атомного, бактеріологічного і хімічного озброєння, за мирне співіснування держав з різним соціальним устроєм. Серед активних організаторів і учасників Конгресу була і Марія Максимівна Підтиченко – делегат від України.

На Міжнародному жіночому конгресі Марію Максимівну обрано до Ініціативного комітету по створенню МДФЖ та її Президії. Також Марія Максимівна була

членом Генеральної ради виконавчого комітету МДФЖ від СРСР і України.

*Марія Підтиченко та Ежені Коттон – Президент МДФЖ,
доктор фізики, директор педінституту*

В оргкомітеті МДФЖ багато років Марія Підтиченко активно співпрацювала із Ежені Коттон – директором вищої школи у Севрі, Цолою Драгойчевою – болгарським політиком и педагогом, Ісідорою Долорес Ібаррурі – іспанським політиком, Ганною Караваєвою – письменницею, Ніною Поповою – головою Антифашистського Комітету радянських жінок, Ларисою Александровською – народною артисткою БРСР та СРСР,

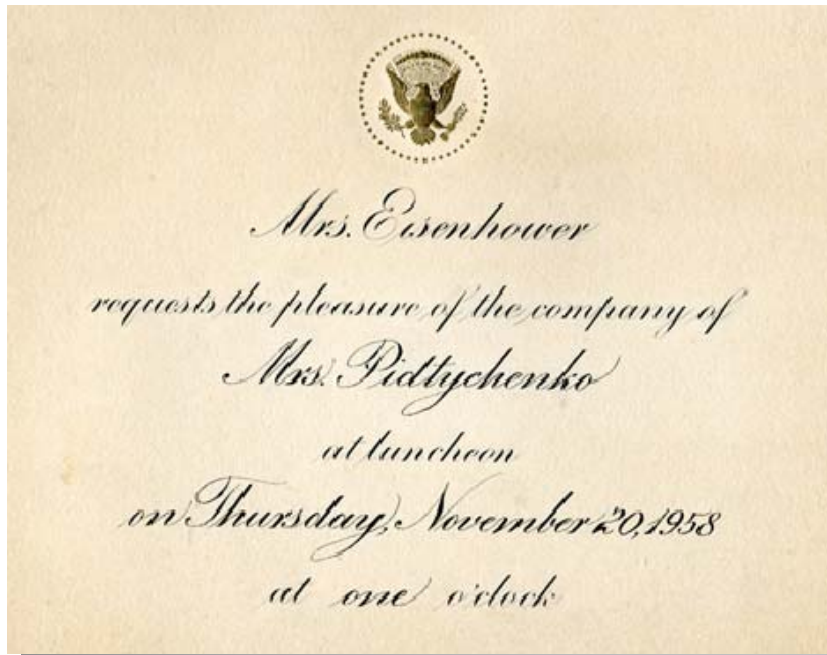

багатьма відомими представницями жіночих організацій світу.

У 1958 році Марія Максимівна – член делегації жінок України на сесії Генеральної Асамблеї ООН в Сполучених Штатах Америки, де виступила з промовою від імені активісток СРСР.

*1953 рік.
Московський конгрес МДФЖ*

20.11.1958 р. США.
Прийом Президії МДФЖ, організований Елеонорою Ейзенхауер
в овальній залі Білого дому

*Марія Максимівна – член делегації жінок України
на сесії Генеральної Асамблеї ООН в Сполучених Штатах Америки.
Зустріч з Е. Ейзенхауер*

Про свої враження й думки, про численні зустрічі в колективах, спільну роботу і спілкування з діячами міжнародного жіночого руху, про важливіші події у світовому демократичному русі Марія Максимівна розповідала в лекціях, багатьох статтях, книгах.

Публіцистична діяльність, участь в організації Товариства "Знання" України. Працюючи керівником групи консультантів з друкованої пропаганди ЦК КПУ (1945–1948 рр.), Марія Максимівна у січні 1948 року була

серед засновників і членом правління громадської науково-просвітницької організації – Товариства по розповсюдженню політичних і наукових знань УРСР, яке було покликане поширювати суспільно-політичні і наукові знання серед населення, наукові досягнення в різних галузях знань, культури, історії – і все життя вона підтримувала з товариством зв'язок й активно працювала з ним.

З самого початку Товариство "Знання" України мало за мету формування та реалізацію інтелектуального потенціалу нації та задоволення науково-просвітницьких та освітніх потреб громадян України. Товариство й на сучасному етапі поширює наукові знання, висвітлює досягнення народної культури, дбає про розробку та впровадження нових інформаційно-освітніх технологій, працює над створенням потужної інформаційної бази знань. Товариство об'єднує на добровільних засадах десятки тисяч науковців, діячів культури, працівників освіти, охорони здоров'я, сфери виробництва. Основні напрямки роботи Товариства "Знання" України: соціально-політичний, економіко-правовий, науково-просвітницький, міжнародна політика.

Під егідою Товариства були опубліковані брошури, тексти лекцій, з якими виступала Марія Максимівна, численні статті в періодичних виданнях.

Громадська діяльність Марії Максимівни була пов'язана з багатьма міжнародними зустрічами: вона була керівником або членом багатьох українських делегацій під час поїздок в різні країни світу.

Виступ на мітингу в м. Лілля, Франція

Феноменальна пам'ять, уміння чітко мислити, яскраво і образно висловлювати свою думку зробило її палким оратором: вона майстерно володіла великими аудиторіями слухачів – на мітингах, вітчизняних і міжнародних конференціях.

Серед різних категорій слухачів лунали її цікаві і зворушливі виступи.

*Марія Максимівна під час святкування 25-річчя
Київської міської організації Товариства "Знання"*

Наукова і педагогічна діяльність. Двадцяте століття – радянський період в історії країни з його бурхливими подіями, відтворенням і розвитком як вищої, так і шкільної систем освіти, де особистість молодого педагога формується під впливом певної соціальної ідеології. Найсучаснішими спрямуваннями філософії того часу стали історія та етика, дисципліни діалектичного та історичного матеріалізму, які являлись обов'язковими для всіх вищих навчальних закладів, були ідеологічною складовою виховної системи країни. По закінченні в 1934 році історичного (з філософським відділенням) факультету Харківського університету з великим бажанням Марія Максимівна розпочала головну справу в своєму житті – науково-педагогічну діяльність: спочатку в Дніпропетровському металургійному інституті (нині Нац. металургійна академія) (у 1934–1936 рр.), а в 1936–1940 роках викладала діалектичний матеріалізм у Дніпропетровському хіміко-технологічному інституті (Український державний хіміко-технологічний університет), була громадським й комсомольським лідером молоді цих інститутів. Саме в цей період була обрана секретарем Дніпропетровського обкому ЛКСМ України.

Дніпропетровський хіміко-технологічний інститут

Дніпропетровський металургійний

1946-1949 роки присвячені викладацькій і науковій роботі у Київському державному університеті імені Тараса Шевченка Марія Максимівна працює на кафедрі суспільних наук журналістського відділення філологічного факультету.

КДУ імені Тараса Шевченка

*1947 рік. М. Підтиченко –
доцент Київського державного
університету імені Тараса Шевченка*

Там же у 1947 році Марія Максимівна захищає дисертацію з філософії, отримує звання доцента.

*Київський державний інститут театрального мистецтва
імені І. Карпенка-Карого*

У 1948–1950 та 1954–1956 роках М. М. Підтиченко викладала суспільні науки та завідувала кафедрою марксистсько-ленінської філософії в Київському державному інституті театрального мистецтва імені І. К. Карпенка-Карого.

Завідувач кафедри в Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого

Ректор Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (1956–1970 рр.). У 1956 році Марію Максимівну Підтиченко призначено директором Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького. Двадцять років минуло з дня присвоєння інституту почесного імені Максима Горького (1936), і як у П. Тичини: “...Корінь Горького – у кожному народі, в українській він землі аж переплівся”. В підготовці майбутнього вчителя, особливо словесника, образ письменника – як приклад великої працездатності, творчої майстерності і натхнення, а в 50-х роках ХХ століття в освітянському житті України питання якісної підготовки вчителів всіх спеціальностей було дуже актуальним – в післявоєнний період гостро не вистачало вчителів для шкіл.

Організувати навчально-виховний процес в педагогічному навчальному закладі дуже складна й відповідальна робота, а результат її організаційно-управлінської діяльності у вузі відповідальний і вагомий. Марія Максимівна мала величезний досвід організаційної роботи, добре відчувала психологію колективної діяльності, розуміла людські життєві ситуації, уміла уважно вислухати, допомогти, заохотити, стимулювати, вирішити будь-яку проблему, згрупувати однодумців.

Вийшов новий “Закон про школу”, і в атмосфері творчого пошуку колектив досвідчених і визнаних в країні викладачів інституту під керівництвом Марії Максимівни спрямував зусилля на оновлення змісту навчального процесу, збагачення його результатами наукової і методичної діяльності, підвищенню рівня викладання, насичення активними формами, методами і засобами (насамперед – технічними) навчання. В інституті було

відкрито нові факультети: природничий, дефектології, на вечірньому відділенні – спеціальність “фізичне виховання”. А 1959 року заснований інженерно-педагогічний та вечірній факультети. На педагогічному факультеті створені кафедри дошкільного виховання і методики початкового навчання.

Кафедра методики навчального кіно проводила практичні заняття з технічних засобів навчання студентів денних і заочних факультетів. Майбутні вчителі одержували кваліфікацію і права кінодемонстратора вузькоплівного кіно. Вдосконалюючи навички і методики використання екранних засобів унаочнення, юнаки і дівчата широко використовували кінофільми в педагогічній практиці в школах. Працівники кафедри регулярно знайомили вчителів Києва і Київської області з новою проекційною апаратурою і навчальними фільмами. Впроваджувалися нові, найбільш ефективні наукові ідеї та дидактичні форми роботи із студентами, що сприяло підвищенню пізнавальних інтересів і активності навчання майбутніх учителів. Для самостійної роботи студентів було відкрито читальний зал з частково відкритим доступом до книжкових полиць з навчально-методичною і художньою літературою, виділені кімнати для самостійної роботи студентів у гуртожитках. Велика увагу приділено формуванню книжкового фонду, особливо підручникам і навчальним посібникам, який налічував понад 900 000 примірників.

Велику увагу приділяли технічним засобам, які з програмованим навчанням поглиблювали знання студентів з профільюючих предметів та методику їх викладання. Наприклад: на фізико-математичному факультеті були

створені нові навчальні лабораторії, поступово оновлено навчальну базу старих лабораторій вузу.

У 1960 році в КДПІ ім. О. М. Горького при кафедрі математичного аналізу (якою завідував проф. М. О. Давидов) була створена навчально-наукова електронно-обчислювальна лабораторія (ННЕОЛ), де проходили практику студенти-програмісти з педагогічних вузів України. Вона була оснащена двоадресною ламповою ЕОМ "Минск-1", яка складалася з трьох основних блоків – 32-розрядного арифметико-логічного пристрою, пристрою управління та оперативно-запам'ятовуючого пристрою з обсягом пам'яті 1024 комірки (1 кілобайт). Крім того, ЕОМ комплектувалася пристроєм введення даних в двійкових кодах на паперовій телеграфній стрічці, пристроєм виведення – друкуючий пристрій, за допомогою якого на вузькій паперовій стрічці друкувалися 8-розрядні десяткові числа, а також автономною вентиляційною системою, оскільки сотні електронних ламп виділяли досить велику кількість тепла. ЕОМ і названі пристрої обслуговували 3 інженерно-технічні фахівці. Ідейним наставником ННЕОЛ був професор М. Я. Лященко, який читав в ті роки курси лекцій з програмування, теорії алгоритмів, обчислювальної математики.

*Академік В. М. Глушков з Є. Коршаком і М. Шкілем
обговорюють питання інформатизації*

1964 року на базі цієї лабораторії створено кафедру вищої математики, до якої відійшла і ННЕОЛ з усім її особовим складом. Очолив кафедру вищої математики доктор фізико-математичних наук, професор С. Ф. Фещенко. Пізніше на базі ННЕОЛ було створено Головний обчислювальний центр Міністерства освіти УРСР (ГОЦ), який очолив тоді В. Ю. Биков. Згодом ГОЦ було оснащено більш досконаліми ЕОМ серії ЕС – спочатку “ЕС-1020”, потім “ЕС-1022”, “ЕС-1033”. Обчислювальний центр надавав машинний час для проходження програмістської практики студентам фізико-математичного факультету та для виконання договірних науково-дослідних робіт викладачами і студентами фізико-математичного факультету інституту. Такими роботами в ті часи керували М. І. Жалдак, Г. О. Михалін,

Ю. С. Рамський. Роботи виконувались на замовлення Київського відділення Центрального науково-дослідного інституту зв'язку (м. Москва), Київського науково-виробничого об'єднання "Кристал", Київського науково-виробничого об'єднання "Електронмаш". [Історія кафедри теоретичних основ інформатики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ktoi.pnu.edu.ua/index.php/en/istoriia-kafedry-2> 332]

Разом з керівниками кафедр педагогіки, психології, методики викладання математики, фізики (професори С. А. Литвинов, Д. Ф. Ніколенко, М. М. Миронов, Г. Г. Кордун, І. Є. Шиманський, В. П. Дущенко) Марія

Максимівна творчо працювала над поглибленням програм навчальних спеціальностей, підтримувала й пропагувала роль методики викладання навчальних предметів у навчально-виховному процесі. Зусиллями ректорату вузу на чолі з Марією Максимівною Підтиченко педагогічну практику студентів методичні кафедри стали розглядати як важливу ланку загальної підготовки майбутнього вчителя. Марія Максимівна пишалася і завжди підтримувала творчу працю професорів П. К. Волинського, І. І. Пільгука, П. П. Хропка, В. Д. Войтушенко, А. П. Медушевського, В. І. Абраменка та ін. А ідеї талановитого методиста – професора Т. Ф. Бугайко в 60-ті роки, її педагогічний досвід, й сьогодні вивчають українські педагоги (“Бугайківські читання” в Ніжині). Виховувалась талановита плеяда молодих викладачів І. Т. Горбачук, М. І. Шут, П. І. Орлик, О. Г. Мороз, М. І. Шкіль, М. Я. Плющ, М. І. Жалдак, А. Й. Капська, Г. І. Волинка, З. Н. Борисова та інші, які згодом стали керівниками кафедр, факультетів, обрані членами українських академій. Провідні науковці інституту працювали науковими редакторами створених ними науково-методичних збірників Міністерства освіти України: “Вища і середня педагогічна освіта”, “Методика викладання математики”, “Методика преподавання русского языка и литературы”, “Методика викладання фізики” та інших, в яких відображений теоретичний і практичний аспекти підготовки вчителя з певних дисциплін.

Кафедра української літератури багато років проводила фольклорно-етнографічну практику в сільській глибинці, а разом із збиранням народних пісень, невичерпної і багатой народної мудрості, легенд та давніх сільських історій викладачі вивчали можливості сільської молоді і найбільш

талановитих дітей запрошували на навчання в столичний педагогічний інститут.

Педагогічна практика – це якісна підготовка вчителя: під таким девізом професорсько-викладацький склад інституту організовував практичне освоєння майбутніми педагогами свого освітянського фаху. Всі типи навчальних закладів Києва і області були задіяні у навчальних планах керівників педпрактикою: масові школи міста і сіл Київщини, школи-інтернати, вечірні школи. Значна увага в планах студентів приділялася позакласній роботі, а також допомозі сільським школам у поповненні фізичних і математичних кабінетів наочністю, радіофікації шкільних приміщень.

Оволодіваючи методичними прийомами ведення уроку, студенти навчалися аналізувати педагогічні явища, спостерігали психологію спілкування в учнівському колективі. І головне – вивчали практичний досвід кращих учителів України.

Ректорат організовував педагогічний колектив, методичні кафедри та студентів на вивчення досвіду шкіл і вчителів, де вони проходили практику.

Велика кількість методичних посібників, виданих досвідченими педагогами-методистами інституту, базові школи, запрошення досвідчених вчителів, директорів шкіл для читання лекцій студентам з питань педагогічного досвіду, поїздки студентів старших курсів до Павлиської школи талановитого педагога-гуманіста і новатора Василя Сухомлинського – це дієві кроки, організовані ректоратом на чолі з М. М. Підтиченко, до практичного оволодіння професією вчителя.

*Марія Максимівна виступає на зборах інституту:
в президії професори Б. М. Пішоха, М. І. Шкіль*

З метою залучення студентів до педагогічної діяльності активно запроваджувалася безвідривна педагогічна практика – участь студентів в різних видах позашкільної виховної роботи з учнями в групах подовженого дня, керівниками гурткової і секційної роботи, в дитячих літніх таборах відпочинку, педагогами-вихователями при ЖЕКах тощо. Педагогічна практика наближала студентів до умов майбутньої педагогічної діяльності.

1966 рік. Першотравневе свято з колективом КДПІ ім. О. М. Горького. Марія Максимівна з колегами: професори Г. Г. Кордун, К. В. Єнакієва, М. А. Третьак, О. Д. Яковлева, М. Д. Ярмаченко та ін.

У 1962 році, за ініціативи ректорату, відкрився факультет громадських професій, який був покликаний готувати вчителів з широким теоретичним і практичним світоглядом і навичками громадської діяльності. На відділеннях: підготовка лекторів, керівників гуртків автотделювання, студентських кореспондентів, суддів та інструкторів спортивних змагань, методистів літніх дитячих таборів відпочинку, пізніше громадських бібліотекарів. Гуртки художньої самодіяльності, спортивні секції, хорові колективи педагогічного та фізико-математичного факультетів, вузівська бібліотека стали базовими для підготовки керівників учнівських хорових гуртків.

У шістдесятих роках, ще в умовах закритого суспільства, розгортаються міжнародні зв'язки інституту, у витоків яких

була Марія Максимівна, а це – обмін досвідом, навчальними програмами, методичною літературою, дружніми візитами професорів й викладачів, обміном студентами. Маючи значні особисті міжнародні дружні зв'язки з видатними європейськими та американськими діячами, Марія Максимівна чимало зусиль докладала для знайомства науковців з досвідом вузівської роботи зарубіжних країн, який сама спостерігала в Європі, США, була організатором численних зустрічей колективу інституту з вченими різних вузів, які вона свого часу відвідала, або була знайома по роботі в МДФЖ. Наприклад, гостями інституту в перші роки міжнародної співпраці були освітянські делегації з Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Румунії, Німеччини, Польщі, Чехословаччини та інших країн.

Якщо переглянути календар подій інституту 1957–1958 навчального року, то він був відзначений цікавими зустрічами на міжнародному рівні. Спільність ідей і культур Чехословаччини і України яскраво представлена у міжнародних відносинах інститутів: з обміну студентськими групами, аспірантами, науковцями, художніми колективами ҚДПІ імені О. М. Горького та чеських студентів і викладачів. В актовій залі відбувся вечір чехословацької і української музики, який щиро вітали ректор Марія Підтиченко, українські композитори Платон Майборода, П. О. Козицький, народний художник СРСР В. І. Касіян, словаки В. Яромов, М. Мольнар, Ш. Мурга. А коли в інститут завітала делегація профспілки працівників освіти Чехословацької народної республіки у складі десяти осіб, то в першу чергу знайомилися з організацією роботи місцевкому і профкому

інституту і факультетських профбюро, звичайно ж завітали і на кафедрі педагогіки, читальний зал інституту. А делегація студентів і викладачів Київського педінституту здійснила поїздку до Чехословаччини, відвідала міста Брно, Нітра, Братислава, Левіце, де вивчали досвід базових шкіл, викладання російської мови, дисциплін фізико-математичного циклу, виробничого навчання.

З Монголії у вересні 1957 року на зустріч із колективом інституту приїхав голова спілки письменників Цендійн, який познайомив студентів-філологів з творами видатних монгольських письменників, прочитав твори, залишив свій автограф на збірці творів монгольських письменників. Того ж року пройшла зустріч викладачів і співробітників інституту з англійським вченим, керівником кафедри порівняльної педагогіки, професором Лондонського університету Джозефом Лаурисом, який прочитав для студентів і викладачів лекцію на тему "Система освіти Англії і Уельса і нові течії в цій системі".

1957 рік. Ректор КДПІ імені О. М. Горького

У червні 1958 року в інститут завітали гості з Пхеньянського педагогічного інституту Кореїської Народно-Демократичної республіки, яких цікавили робота лабораторій і кабінетів при кафедрах. А у вересні інститут відвідала численна американська делегація працівників освіти: директори педагогічних коледжів, викладачі, фахівці з педагогіки, декани факультетів багатьох навчальних закладів Америки. Очолював делегацію професор Нью-Йоркського університету Брімен. Особливо цікавила гостей робота педагогічних кафедр, кабінетів і лабораторій. Вони занотували пояснення викладачів, фотографували експонати та стенди, записували на магнітофон виступи професорів.

*1961 р. Лейпціг, Німеччина.
Марія Максимівна з колегами
в Лейпцігському педагогічному інституті*

Дружні зв'язки були започатковані Марією Максимівною і з викладачами Лейпцігського (Німеччина) педагогічного інституту, підписаний договір про співпрацю:

обмін представниками обох інститутів в межах плану про наукове і культурне співробітництво, обмін статтями для публікацій в наукових виданнях, обмін досвідом роботи наукових студентських гуртків. Результати наукових досліджень кафедр педагогіки і психології Київського педінституту вивчалися в Лейпцігському педінституті, а книги, методичні посібники німецьких науковців використовувались педагогами у Києві. Німецькі професори Альфред Вольфрам, Гайдріх, Гертруд Браун стали частими гостями Києва, а викладачі кафедр філософії і російської мови вивчали педагогічний досвід німецьких колег (зі сторінок газети “За педагогічні кадри” 1957–1970-х років).

З діловими і дружніми візитами у складі урядових делегацій Марія Підтиченко відвідала багато країн, де знайомила з громадським та освітнім життям вузів, про що писала у численних статтях, розповідала колегам і студентам. В інституті багато років навчались російській мові студенти із Узбекистану. Пізніше ця робота була значно розширена: навчались російській мові і удосконалювали свої знання вчителя Польщі, інших країн. В одному із звітів Марія Максимівна відзначала: “Наш інститут підтримує постійні зв’язки з педагогічними інститутами: Ленінградським, Московським, Одеським, Кримським і Мінським, а студенти-горьківці зустрічалися з студентами педагогічних інститутів міст Кракова (Польща), Праги, Братислави (Чехословаччина), Галле (НДР)”. Нині можна з впевненістю відзначити, що саме професор М. М. Підтиченко ще в далеких 50-х роках ХХ століття перша “прорубала” вікно в Європу для вузів України. Сьогодні Європейські ініціативи Національного

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова – то перший крок ректора Київського педагогічного інституту імені О. М. Горького академіка Марії Максимівни Підтиченко. У правильності обраного Марією Максимівною європейського курсу академічного розвитку свідчить курс сучасної України на співпрацю у Європейському просторі.

*4-7 липня 1961 р., Москва.
Марія Максимівна (в центрі) на Всесоюзній нараді
працівників вищої школи*

Науковці інституту працювали над підготовкою та публікацією фундаментальних колективних й індивідуальних монографій, підручників, посібників, науково-методичних збірників, статей та розробок, які стали значним внеском в психолого-педагогічну науку і

освітянську практику не лише Київського педагогічного, а й інших вишів України.

За участю професора М. М. Підтиченко і під її керівництвом підготовлено значну кількість науковців для КДПІ імені О. М. Горького і для України. В інституті працювали відомі в педагогічних колах наукові школи: професорів Є. В. Коршака, М. Д. Ярмаченко, Д. Я. Шелухіна, М. О. Давидова, В. П. Дущенко, Д. Ф. Ніколенка, Д. О. Тхоржевського, І. Є. Шиманського, І. І. Пільгука, А. П. Медушевського, М. Я. Брицина, інших талановитих науковців інституту.

Ректор, академік М. М. Підтиченко з ветеранами Великої Вітчизняної війни колективу КДПІ імені О. М. Горького: Герої Радянського Союзу Б. Р. Єремеев та Т. М. Шашло, учасники бойових дій В. Ю. Ніколаєнко, А. П. Медушевський, М. А. Третьяк, В. І. Абраменко, В. С. Парасунько, Г. С. Разумова, Я. М. Савченко, А. І. Сапожніков, Г. Ф. Міщенко, А. Г. Конфорович, Д. Я. Шелухін та ін.

В інституті з 1957 року стала виходити газета “За педагогічні кадри”, створено музей “Історія КДПІ імені О. М. Горького”.

Професор М. М. Підтиченко у 50-70-х роках постійно обиралася депутатом Київської міської Ради народних депутатів, де вирішувалися питання великого господарства столиці України – Києва. Її багатий організаційний досвід допоміг також у вирішенні економічних і соціальних завдань свого колективу, покращення матеріальної бази інституту, підтримку студентів [було зведено великий житловий будинок для співробітників, упорядковані студентські гуртожитки тощо].

1967 рік.

Академік М. М. Підтиченко

з першим директором КДПІ (КІСВ) М. М. Грищенком

1971 р.

*Академік М. Підтиченко, проректори П. Орлик та Л. Проколієнко,
проф. М. Левченко, директори Наукової бібліотеки Г. Разумова
та Е. Татарчук з колективом бібліотеки*

Вчителі вчителів – науковці інституту – потужний професорсько-викладацький колектив КДПІ імені О. М. Горького під керівництвом академіка М. М. Підтиченко підготували сотні вчителів, директорів навчальних закладів, науковців. У творчому доробку Марії Максимівни – наукові праці з психолого-педагогічних проблем вищої школи і педагогічної теорії, суспільно-політичного життя країни і світу. В колективній монографії “З любов’ю до професії” є важлива думка про спрямованість формування особистості вчителя: “...Вчитель ніби мудрець, який уміє дохідливо пояснити все складне, чиє патріотичне слово народжує прагнення до подвигу, який відкриває у дитини міць, силу і талант. ...Учитель ні на крок не може відставати від життя, навпаки – він має бути на найвищому гребені сучасності...”.

У 1970 році Київський державний педагогічний інститут імені М. Горького нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР за високі заслуги в підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів. Цього ж року, закінчивши дві каденції (14 років) в управлінні інститутом, професор М. М. Підтиченко перейшла на посаду професора-консультанта кафедри філософії й продовжила керування науковою роботою аспірантів.

Родина. Разом із чоловіком, Юрієм Володимировичем, Марія Максимівна виховала доньку Тетяну, внука Максима, підростає правнук Артем. Юрій Володимирович Заруба (1914–1973) – талановитий український літератор й творча особистість, дипломат, організатор кіновиробництва, член Спілки письменників України. Людина високої культури, освіченості, інтелекту, знань, він володів вишуканою, красивою, багатою українською мовою, досконало знав англійську, інші мови. Після школи – навчався в Дніпродзержинському металургійному технікумі: молодим спеціалістом працював у доменному цеху заводу “Запоріжсталь”, де бачив самовіддану працю доменщиків, людей сільської праці, які прийшли на велетенський завод і швидко стали майстрами вогненної справи. Ці люди – герої перших нарисів Юрія Володимировича.

*1948 рік. Марія Максимівна
з чоловіком Юрієм Володимировичем Зарубою і донечкою Тетяною*

З 1935 року він працював у пресі (в газетах “Молодь України”, “Радянська Україна”, “Комуніст України”), писав фейлетони, нариси, рецензії, публіцистичні статті. Молодого журналіста запрошують на роботу у ЦК ЛКСМУ. Навчався в Харківському Українському інституті іноземних мов. Після закінчення в 1948 році Вищої партійної школи при ЦК ВКП (б) Юрій Володимирович – заступник редактора газети “Молодь України”, редактор республіканського журналу “Блокнот агітатора”. У 60-х роках він очолював відділ преси Міністерства іноземних справ УРСР, неодноразово входив до складу делегацій УРСР на сесії Генеральної Асамблеї ООН. Декілька років Юрій Володимирович був головним редактором республіканської газети “Радянська Україна”.

18.09.1960 р., на борту корабля "Балтика", Юрій Володимирович Заруба (в центрі), зав. відділом преси М-ва іноземних справ України у складі делегації супроводжує Голову Ради Міністрів СРСР Микиту Сергійовича Хрущова у Сполучені Штати Америки

В кінці 1960-х років працював головним редактором сценарно-редакційної колегії Держкіно УРСР, де чимало зробив для втілення творчих задумів молодого покоління працівників кіно – про це свідчить багаторічна дружба і листування з талановитим Андрієм Тарковським, дружні зв'язки з Юлією Солнцевою, директором Київської

кіностудії імені О. Довженко В. Цвіркуновим, В. Мельником, іншими діячами кіномистецтва, які наблизили українське кіно до європейського рівня.

Тетяна Юріївна Кириченко, дочка Марії Максимівни, фахівець з мовознавства, з натхненням й творчо 35 років навчала й виховувала українських і польських студентів на кафедрі мов і методики їх викладання у початковій школі НПУ імені М. П. Драгоманова.

*2009 рік.
Віктор Підтиченко,
Ганна Підтиченко,
Тетяна Кириченко*

*2017 рік.
Онук
Марії Максимівни
і Юрія Володимировича
Максим Борисович Кириченко
і правнук Артем Кириченко*

1985 р. Марія Максимівна у колі близьких рідних: племінниця Ганна з чоловіком Іваном Артемовичем Бурикіним, внучаті племінники Наталя, Василь, Тамара, Геннадій, правнука Ганна

Викладацькій діяльності присвятили життя і племінники Марії Максимівни: Віктор Підтиченко, професор філософії Центру гуманітарної освіти Національної академії наук України, і Ганна Підтиченко-Бурикіна, яка також навчалася в Харківському і Київському університетах, за фахом історик, і була дуже близькою духовно з Марією Максимівною.

Нагороди. Велика організаційна, громадська, пропагандистська, науково-педагогічна діяльність Марії Максимівни відзначена високими урядовими нагородами: орденом “Червоної Зірки”, 2-ма орденами “Трудового Червоного Прапора”, орденом “Знак Пошани”, орденом Вітчизняної війни 11 ступеня (1985), медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.”; ювілейними медалями, “Почесним Знаком Радянського комітету ветеранів війни”, Почесними Грамотами Президії Верховної Ради УРСР тощо. У 1968 році за активну наукову, навчально-педагогічну і організаційну діяльність на загальних зборах Академії педагогічних наук СРСР Марію Максимівну Підтиченко обрано дійсним членом Академії педагогічних наук СРСР.

Серце талановитого педагога, філософа, організатора освіти, громадського діяча України зупинилося 28 липня 1991 року, на 79-му році життя після тривалої хвороби.

Своєю працею вона вписала славу сторінку в історію університету.

Основні дати життя та діяльності

Марія Максимівна Підтиченко народилася 6 червня (24 травня) 1912 року в селі Черноглазівка Екатеринославської губернії (на Дніпропетровщині) в селянській родині Максима Олексійовича і Мотрони Андріївни Підтиченків.

- 1920-1930 рр.** – навчання в сільській школі та середній школі № 15 м. Харкова;
- 1930 р.** – прийнята в число студентів історичного факультету Харківського Інституту Народної Освіти;
- 1934 р.** – закінчила історичний факультет Харківського державного університету по спеціальності “соціально-економічні дисципліни”;
- 1934-1936 р.** – асистент кафедри марксизму-ленінізму Дніпропетровського металургійного інституту;
- 1939-1940 рр.** – обрана секретарем Дніпропетровського обкому ЛКСМ України по пропаганді;
- 1936-1940 рр.** – викладацька робота на посаді в. о. доцента кафедри основ марксизма-ленінізму Дніпропетровського хіміко-технологічного інституту ім. Ф. Е. Держинського;

-
- 1940 р. – делегат XII з'їзду ЛКСМ України;
- 1940-1944 рр. – обрана секретарем ЦК ЛКСМ України;
- 1944-1946 рр. – обрана секретарем Київського міського КПУ по пропаганді;
- 1945-1951 рр. – обрана членом Ради та Виконкому Міжнародної Демократичної Федерації Жінок на I Міжнародному Конгресі;
- 1945 р. – делегат (трьох) сесій Ради МДФЖ в Парижі (Франція);
- 1946-1949 рр. – керівник групи консультантів по друкованій пропаганді; викладач філософії в Київському університеті ім. Тараса Шевченка; захистила дисертацію з філософії;
- 1947 р. – делегат сесії Ради МДФЖ в Празі (Чехословаччина);
- 1948 р. – делегат Міжнародного Конгресу МДФЖ в Угорщині;
- 1948-1950 рр. – заступник Голови правління республіканського товариства по поширенню політичних та наукових знань (Т-во "Знання" України);
- 1949-1950 рр. – завідувач кафедри марксизму-ленінізму Інституту театрального мистецтва імені Карпенка-Карого;
- 1950 р. – глава делегації профспілок України в Англії;
- 1950-1954 рр. – обрана секретарем Київського міськкому КПУ;

- 1952 р.* – делегат XIX з'їзду КПРС;
- 1952-1956 рр.* – обрана кандидатом в члени ЦК КПРС;
- 1954-1956 рр.* – доцент кафедри марксизму - ленінізму Інституту театрального мистецтва імені Карпенка-Карого;
- 1956 р.* – директор-ректор Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького;
- 1958 р.* – делегат Віденського конгресу МДФЖ;
- представник України на сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй в США;
- 1960 р.* – глава делегації українських жінок від України в Польській Народній Республіці;
- 31 березня 1964 р.* – Рішенням ВАК МВССО СРСР № 001234 затверджена у вченому званні професора по кафедрі філософії КДПІ ім. О. М. Горького;
- 1968 р.* – завідувач кафедри наукового комунізму інституту;
- обрана дійсним членом Академії педагогічних наук СРСР;
- 1970 р.* – перейшла на персональну пенсію і посаду професора-консультанта (за станом здоров'я).

Література

1. Бондар А. Вища школа України на новому етапі [ректор Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко] // Радянська жінка. – 1961. – № 9. – С. 10.
2. Вибори до Академії педагогічних наук СРСР : обрання дійсними членами АПН СРСР М. М. Підтиченко та А. Р. Мазуркевича // Сільські вісті. – 1968. – 4 лютого ; Учительская газета / Москва. – 1968. – 6 февраля.
3. Виступ (ректора КДПІ ім. О. М. Горького М. М. Підтиченко) на III з'їзді учителів УРСР // Третій з'їзд учителів Української РСР 18-19 червня 1968 р. – Київ : Рад. школа, 1969. – С. 119-120.
4. Всесоюзный съезд учителей, 28-30 июня 1978, Москва : стеногр. отчет. – М. : Педагогика, 1979. – 342, [1] с. [про М. М. Підтиченко на с. 319]. – Электронный ресурс: http://elib.gnpbu.ru/text/vsesoyuzny-syezd-uchiteley_1979/
5. Вчити дітей земляків: з дипломом у рідне село : [розмова з ректором Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко] // Хлібороб України. – 1966. – № 6. – С. 11.
6. Выступление ректора КГПИ им. А. М. Горького М. М. Пидтыченко на Всесоюзном совещании работников высшей школы в Кремле // Всесоюзное совещание работников высшей школы в Кремле 4-7 июля 1961 г. (Сокр. стеногр. отчет). – М., 1961. – С. 326-329.
7. Гайдрих. Дух братерства : [співдружність Лейпцігського пед. ін-ту з Київ. держ. пед. ін-том імені О. М. Горького] // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т імені

- О. М. Горького. – 1966. – № 34, 17 листоп. – (Фото проф. М. М. Підтиченко і доктора Гайдриха).
8. Гідне поповнення: [інтерв'ю з ректором Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького професором М. М. Підтиченко] // Радянська освіта. – 1967. – 23 серпня.
 9. Директор Київського педагогічного інституту імені О. М. Горького Марія Підтиченко знайомить делегацію [Куби та Венесуели] з роботою інституту // Радянська жінка. – 1960. – № 6. – С. 7.
 10. Дослідження проблем професійної підготовки вчителя музики : зб. наук. праць / відп. ред. М. М. Підтиченко ; Київ. держ. пед. ін-т імені О. М. Горького. – Київ : КДПІ, 1981. – 183 с.
 11. Жадько В. О. Портрет обачної долі : академік М. М. Підтиченко // Жадько В. Обрані педагогікою : художньо-документальні нариси, у двох книгах : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ : ВПК “Експрес-Поліграф”, 2014. – Кн. 1 : Просвітники-педагоги. – Кн. 2 : Подвижники педагогіки. – С. 263-279.
 12. Жіночі студії в Україні. Жінка в історії та сьогодні [Матріархатні уявлення в українській культурі • Русинки княжої доби • Жінка у козацьку добу • Жінка України ХІХ – початку ХХ століття • Жінки Радянської України • Жінка України в умовах трансформації] / за ред. Л. О. Смоляр : монографія. – Одеса : АстроПринт, 1999. 440 с. – [про ректора Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко на с. 274].
 13. З виступу представниці жінок Києва Марії Підтиченко (на зустрічі з групою делегатів Віденського конгресу МДФЖ у червні 1958 р. // Радянська жінка. – 1958. – № 7. – С. 7.
 14. З любов'ю до професії [вчителя] / М. І. Шкіль, М. М. Підтиченко, Д. Ф. Ніколенко та інші; під ред. М. І. Шкіля. – Київ : Вища школа, 1978. – 184 с. – Бібліогр. : с. 180-183.

15. За демократию, за мир, против реакции и фашизма: Заметки с Пражской сессии Совета Международной демократической федерации женщин // Правда Украины. – 1947. – 27 апреля.
16. Историчний календар / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. 1834-2014 / авт.-упоряд. В. О. Жадько. – Київ, 2015. – 807 с. – [про ректора Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко на с. 321-322].
17. Історія кафедри теоретичних основ інформатики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ktoi.pnu.edu.ua/index.php/en/istoriia-kafedry-2332>
18. Київський державний педагогічний інститут імені О. М. Горького. 1920-1990 : історичний нарис / ред. рада : М. І. Шкіль (голова), Г. І. Волинка, Ю. П. Гудзь, П. В. Дмитренко, О. Г. Лозовицький, А. Г. Слюсаренко, І. П. Стогній ; авт. : П. П. Хропко, О. Г. Лозовицький. – Київ : Рад. школа, 1990. – 201 с. – (Про М. М. Підтиченко на стор. 40).
19. Київський державний педагогічний інститут імені О. М. Горького : історичний нарис / ред. кол. : М. І. Шкіль (відп. ред.) [та ін.]; авт. кол. : Г. З. Івашина, А. Г. Конфорович, Д. Ф. Ніколенко [та ін.]. – Київ : Рад. школа, 1981. – 118 с. – (Про М. М. Підтиченко на стор. 19, 86).
20. Костенко В. У роки війни : [до 40-річчя комсомолу України] // Вітчизна. – 1959. – № 6. – С. 171-176.
21. Международный женский конгресс. – Москва, 1946. – 616 с. – (О Марии Максимовне Підтиченко на с. 527, 537, 540).
22. Науменко А. У вирі педагогічному : [про ректора Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко] // Радянська освіта. – 1968. – 20 берез. – С. 2.

23. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Історія. Сьогодення. Перспективи. 1934–2004. / авт. : В. Андрущенко, Г. Волинка, Н. Мозгова, П. Дмитренко, І. Дробот. – Київ : Навчальна книга, 2005. – 255 с. – Бібліогр.: с. 242–253. – (Про М. М. Підтиченко на стор. 58, 180, 227).
24. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова: Історичний нарис. 1920–2000 / ред. рада : М. І. Шкіль (голова), Ю. П. Гудзь, П. В. Дмитренко [та ін.]; уклад. : П. В. Дмитренко, Л. Л. Макаренко. – К. : Четверта хвиля, 2000. – (Про М. М. Підтиченко на стор. 8, 38-39).
25. Наш університет : дорога до Храму... / В. Андрущенко. – Київ, 2010. – 328 с. – Розділ “Марія Підтиченко, ректор 1956–1970 рр.”, с. 65-68.
26. Очерки истории комсомольской организации Харьковского университета. – Харьков, 1969. – 136 с.
27. Педагог з гарячим серцем : академік Марія Максимівна Підтиченко : до 95-річчя від дня народження / Т. Кириченко, М. Кот, В. Бондар // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 1. – С. 219-220.
28. Перспективні плани і найближчі завдання: [ректор Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко про завдання колективу до 50-річчя Жовтня] // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т ім. О. М. Горького. – 1966. – № 37. – 8 грудня.
29. Підтиченко М. Заметки об эстетическом воспитании молодежи / М. Підтиченко // Правда України. – 1958. – 17 июля. – [Отклики в газ. за 5 сент., 9 окт.].
30. Підтиченко М. М. Основные направления взаимодействия педагогического вуза и школы в музыкально-эстетическом воспитании школьников / М. М. Підтиченко // Взаимодействие педагогического вуза и школы в музыкально-эстетическом воспитании : сб. науч. трудов / Киев. гос. пед. ин-т имени А. М. Горького. – Киев : КГПИ, 1984. – С. 3-12.

31. Підтиченко М. Сельському учителю – палочку дирижера : Музыкально-педагогический факультет КГПИ им. А. М. Горького / М. Підтиченко // Советская культура. – 1959. – 24 ноября.
32. Підтиченко М. Активні будівники комунізму / М. Підтиченко // Прикарпатська правда (Станіслав). – 1955. – 8 берез.
33. Підтиченко М. Більшовики України оволодівають теорією марксизму-ленінізму / М. Підтиченко // Молодь України. – 1948. – 14 листоп.
34. Підтиченко М. Важлива форма марксистсько-ленінської освіти кадрів / М. Підтиченко // Більшовик України. – 1951. – № 5. – С. 54-57.
35. Підтиченко М. М. Виступ // Всесоюзное совещание работников высшей школы в Кремле, 4-7 июля 1961 г. (сокр.) стеногр. отчет. – Москва, 1961. – С. 326.
36. Підтиченко М. Виступ на III з'їзді учителів УРСР // Третій з'їзд учителів Української РСР, 18-19 червня 1968 р. – Київ : Рад. школа, 1969. – С. 119-120.
37. Підтиченко М. Виховання педагогічних кадрів – на вищій ступень / М. Підтиченко // Київська правда. – 1956. – 3 жовт.
38. Підтиченко М. Виховання педагогічних кадрів – на вищій ступінь : Київ. держ. пед. ін-т ім. О. М. Горького / М. Підтиченко // Київська правда. – 1956. – 3 жовтня. – С. 2.
39. Підтиченко М. Вклад вузу : з виступу ректора КДПІ ім. О. М. Горького, академіка АПН СРСР на III респ. з'їзді вчителів / М. Підтиченко ; Київ. держ. пед. ін-т ім. О. М. Горького // Радянська освіта. – 1968. – 22 червня.
40. Підтиченко М. Всесвітній антифашистський жіночий конгрес / М. Підтиченко // Радянська Україна. – 1945. – 14 груд.
41. Підтиченко М. М. Вчити дітей земляків : [з дипломом у рідне село] / Хлібороб України. – 1966. – № 6. – С. 11.

42. Підтиченко М. Голос демократичних жінок світу / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1946. – № 10-11. – С. 10-12.
43. Підтиченко М. Голос советских женщин / М. Підтиченко // Сталинское племя. – 1950. – 1 июня.
44. Підтиченко М. Демократичні жінки світу в боротьбі за тривалий мир / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1946. – № 7-8. – С. 12.
45. Підтиченко М. Доповідь на ХУП з'їзді Комуністичної партії більшовиків України / М. Підтиченко // ХУП з'їзд Комуністичної партії більшовиків України, 23-27 вересня 1952 р. : матеріали з'їзду. – К. : Держполітвидав УРСР, 1953. – С. 29-30.
46. Підтиченко М. Єдиним фронтом / М. Підтиченко // Літературна газета. – 1955. – 1 груд.
47. Підтиченко М. М. Женщины в борьбе за мир / М. М. Підтиченко // Правда Украины. – 1946. – 3 нояб.
48. Підтиченко М. Жінка в СРСР – велика сила / М. Підтиченко // Закарпатська правда (Ужгород). – 1947. – 6 берез.; Львовская правда. – 1947. – 7 марта.
49. Підтиченко М. Жінки визволених районів Китаю / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1949. – № 2. – С. 6.
50. Підтиченко М. Жінки Кореї в боротьбі за демократію та незалежність своєї країни / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1946. – № 12. – С. 10.
51. Підтиченко М. Жінки країн народної демократії / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1948. – № 5. – С. 15.
52. Підтиченко М. Жінки Радянської України – активні будівники комуністичного суспільства / М. Підтиченко. – Київ, 1971. – 132 с.
53. Підтиченко М. Жінки світу в боротьбі за мир: до відкриття всесвітнього конгресу прихильників миру / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1949. – № 6. – С. 10-11.

54. Підтиченко М. М. З виступу представниці жінок Києва Марії Підтиченко (на зустрічі київських жінок з групою делегаток Віденського конгресу МДФЖ у червні 1958 р.) // Радянська жінка. – 1958. – № 7. – С. 7.
55. Підтиченко М. З думкою про майбутнє : Київ. держ. пед. ін-т ім. О. М. Горького / М. Підтиченко // Радянська освіта. – 1959. – 7 листопада. – С. 4.
56. Підтиченко М. За мир і щастя на землі // Жінки Радянської України – активні будівники комуністичного суспільства / авт. : М. Підтиченко, Н. Приходько ; відп. ред. М. Підтиченко. – К. : Політвидав України, 1971. – С. 165-185.
57. Підтиченко М. За мир, за демократію: До підсумків II-го міжнародного жіночого конгресу / М. Підтиченко // Зоря Полтавщини. – 1949. – 15 січ.; Ворошиловградська правда. – 1949. – 2 лют.
58. Підтиченко М. Звітують кафедри : КДПІ / М. Підтиченко // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т ім. О. М. Горького. – 1960. – 23 лютого.
59. Підтиченко М. Ідейне виховання мистецької інтелігенції / М. Підтиченко // Радянське мистецтво. – 1951. – 24 жовт.
60. Підтиченко М. Ідейне озброєння кадрів – на рівень нових завдань / М. Підтиченко // Київська правда. – 1950. – 29 серп.
61. Підтиченко М. Курс “Школознавство” : з практики КДПІ ім. О. М. Горького / М. Підтиченко // Освіта. – 1960. – 21 грудня.
62. Підтиченко М. Ленінізм і педагогічна наука / М. Підтиченко // Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1971. – Вип. 5. – С. 3-11.
63. Підтиченко М. М. Фото: ректор Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко вітає Президента МДФЖ Ежені Коттон // Радянська жінка. – 1961. - №10. – С. 8.
64. Підтиченко М. М. Ідейно-політичне виховання як основа вдосконалення підготовки студентів музично-педагогічних факультетів / М. М. Підтиченко // Дослідження проблем

- професійної підготовки вчителя музики : зб. наук. праць / відп. ред. М. М. Підтиченко; Київ. держ. пед. ін-т імені О. М. Горького. – Київ : КДПІ, 1981. – С. 3-11.
65. Підтиченко М. М. На благо народів усього світу / М. М. Підтиченко // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т імені О. М. Горького. – 1959. – № 21, 31 жовт. – С. 1.
66. Підтиченко М. М. Педагогічний інститут чекає нового поповнення / М. М. Підтиченко // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т ім. О. М. Горького. – 1960. – 26 травня.
67. Підтиченко М. Міжнародна демократична федерація жінок в боротьбі за мир і демократію / М. Підтиченко // Більшовик України. – 1948. – № 2. – С. 44-53.
68. Підтиченко М. Міжнародний жіночий день / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1950. – № 6. – С. 2 ; 1955. – № 2. – С. 2 ; 1956. – № 2. – С. 8-9.
69. Підтиченко М. Міжнародний жіночий день / М. Підтиченко // Київська правда. – 1952. – 8 берез.
70. Підтиченко М. Могутня ідейна зброя більшовизму / М. Підтиченко // Закарпатська правда (Ужгород). – 1948. – 19 верес.
71. Підтиченко М. На Всесвітньому жіночому конгресі / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1946. – № 1. – С. 14-15.
72. Підтиченко М. На другому Міжнародному жіночому конгресі: замітки делегата / М. Підтиченко // Сучасне і майбутнє. – 1949. – № 1. – С. 37-40.
73. Підтиченко М. На першому Міжнародному конгресі жінок / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1955. – № 12. – С. 4.
74. Підтиченко М. На шляху перебудови : М. Підтиченко про розвиток Київського державного пед. інституту ім. О. М. Горького / М. Підтиченко // Радянська школа. – 1959. – № 10. – С. 92-94.

75. Підтиченко М. Напередодні нового навчального року в системі партійної освіти / М. Підтиченко // Партійне життя. – 1948. – № 9. – С. 42-46.
76. Підтиченко М. Наша славная інтеллигенція / М. Підтиченко // Правда України. – 1944. – 13 сент.
77. Підтиченко М. Незабутнього 1945-го...: (Про 1-й Міжнародний конгрес жінок) / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1965. – № 11. – С. 2-3.
78. Підтиченко М. Новое в школе и педагогический вуз / М. Підтиченко // Вестник высшей школы. – 1968. – № 8. – С. 22-24.
79. Підтиченко М. Під прапором Радянської Конституції / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1954. – № 12. – С. 3.
80. Підтиченко М. Полум'яні патріотки соціалістичної Батьківщини / М. Підтиченко // Південна правда (Миколаїв). – 1955. – 8 берез.
81. Підтиченко М. Почесний обов'язок інтелігенції: Пленум міського відділення Т-ва для поширення політ. та наук. знань УРСР) / М. Підтиченко // Вечірній Київ. – 1959. – 19 жовт. – С. 2.
82. Підтиченко М. Промова. Обговорення доповіді М. С. Хрущова на ХІХ з'їзді партії. Зміни в Статуті ВКП(б) / М. Підтиченко // Радянська Україна. – 1952. – 18 жовт.
83. Підтиченко М. Радянська жінка / М. Підтиченко // Рад. Донеччина (Сталіно). – 1946. – берез.
84. Підтиченко М. Радянські жінки – активні борці за торжество комунізму / М. Підтиченко // Радянська Донеччина (Сталіно). – 1952. – 6 берез.
85. Підтиченко М. Радянські жінки – активні будівники комунізму / М. Підтиченко // Наддніпрянська правда (Херсон). – 1955. – 9 берез.

86. Підтиченко М. Славний шлях : [історія КДПІ ім. О. М. Горького] / М. Підтиченко // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т імені О. М. Горького. – 1967. – № 29-30, 2 листоп. – С. 2-3.
87. Підтиченко М. Славний шлях нашого вузу : [до 50-річчя КДПІ ім. О. М. Горького] / М. Підтиченко // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т імені О. М. Горького. – 1969. – № 23-24, 12 червня.
88. Підтиченко М. Славний шлях: (Історія КДПІ ім. О. М. Горького) / М. Підтиченко // За педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т імені О. М. Горького. – 1967. – № 29-30, 2 листоп. – С. 2-3.
89. Підтиченко М. Становище жінки в Південно-Африканському Союзі / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1947. – № 5. – С. 20.
90. Підтиченко М. Чекаємо нове поповнення : КДПІ ім. О. М. Горького / М. Підтиченко // Радянська освіта. – 1960. – 21 грудня.
91. Підтиченко М. Шляхи дальшого розвитку середньої школи / М. Підтиченко // Радянська освіта. – 1957. – 31 серп. – С. 2.
92. Підтиченко М. Шотландские впечатления : путевые заметки делегата / М. Підтиченко // Правда Украины. – 1951. – 10, 11, 13, 15 февраля.
93. Підтиченко М. Я – вчитель: (про підготовку вчителів розповідає ректор Київ. держ. пед. ін-ту ім. О. М. Горького Марія Максимівна Підтиченко) / М. Підтиченко // Радянська жінка. – 1964. – № 4. – С. 20-21.
94. Підтиченко М. Якими повинні бути базові школи педінститутів / М. Підтиченко // Радянська школа. – 1968. – № 5. – С. 91-93.
95. Підтиченко Марія Максимівна // І воїни, і педагоги : слово про ветеранів / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; ред. рада : М. І. Шкіль (голова), П. В. Дмитренко, В. Ю. Ніколаєнко, Є. Ф. Безродний, О. К. Євтушенко, О. Л. Макаренко, М. Є. Меньяйлов, М. А. Рябухін, Г. В. Содоль,

- Е. В. Татарчук, О. Н. Чуйченко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – С. 16-19. – 55-й річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні присвячується...
96. Підтиченко Марія Максимівна // І воїни, і педагоги : слово про ветеранів / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; ред. рада : В. П. Андрущенко (голова), В. П. Бех, М. А. Рябухін, В. Ю. Ніколаєнко, Є. Ф. Безродний, М. О. Гурін, О. Л. Макаренко, Е. В. Татарчук, О. К. Сусол. – Вид. 2-е, допов. та уточнене. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 37-41.
97. Підтиченко Марія Максимівна // І воїни, і педагоги : слово про ветеранів / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; ред. рада : В. П. Андрущенко (голова), В. П. Бех, М. А. Рябухін, В. Ю. Ніколаєнко, Є. Ф. Безродний, М. О. Гурін, О. Л. Макаренко, Е. В. Татарчук, О. К. Сусол. – Вид. 3-є, допов. та уточнене. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 76-79.
98. Підтиченко Марія Максимівна // Захисники Вітчизни і вихователі молоді : біографічний довідник / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; ред. рада : В. П. Андрущенко (гол.), М. З. Кот, Б. І. Андрусишин, Є. Ф. Безродний, В. П. Бех, І. Т. Горбачук, І. І. Дробот, В. М. Синьов, О. К. Сусол, Л. В. Савенкова, Н. І. Тарасова, В. Т. Тимошенко, І. Б. Чорний ; літ. ред. : Л. М. Стеблина, Н. І. Тарасова. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 25-28.
99. Підтиченко Марія Максимівна // Педагогічні кадри / Київ. держ. пед. ін-т імені О. М. Горького. – 1991. – № 23-24, 1-15 вересня. – С. 4. – (Фото М. М. Підтиченко).
100. Підтиченко Марія Максимівна // Учені вузів Української СРСР. – Київ : Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – С. 336.
101. Почесний обов'язок інтелігенції : [пленум міського відділення Т-ва поширення політ. і наук. знань УРСР] // Вечірній Київ. – 1959. – 19 жовт. – С. 2. – Про засновників Товариства : М. М. Підтиченко та ін.

102. Професор вузу : [ректор Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко] // Народний учитель. – Київ : Рад. школа, 1970. – С. 121. – Фото М. М. Підтиченко.
103. Професори Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова : біобібліографічний довідник 1944-2009 рр. / укл. : Г. І. Волинка, О. С. Падалка, Л. Л. Макаренко ; ред. рада : В. П. Андрущенко, ...В. П. Бех, ...Г. І. Волинка [та ін.] ; за заг. ред. В. П. Андрущенко [та ін.]. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 407 с. – Розділ “Підтиченко Марія Максимівна”, с. 279-280. – Серія “Вчені НПУ імені М. П. Драгоманова” (До 175-річчя з дня заснування Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова).
104. Ріжняк Р. Я. Розвиток інформатики та інформаційних технологій у вищих навчальних закладах України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття : монографія [за заг. ред. В. М. Орлика] / Р. Я. Ріжняк. – Кіровоград : “КОД”., 2014. – 436 с. – [Про ректора КДПІ імені О. М. Горького М. М. Підтиченко на с. 331-332].
105. Российская академия образования. Персональный состав, 1943-2013: [справ.] к 70-летию Академии / [Рос. акад. образования, Науч. пед. б-ка имени К. Д. Ушинского ; сост. Ж. С. Михайловская, А. В. Шишов ; науч. ред. В. М. Бусев]. – М. : НПБ имени К. Д. Ушинского, 2013. – 414, [1] с. – Алф. указ.: с. 108, 401-414. Ссылка: http://elib.gnpbu.ru/text/rao-personalny-sostav_2013/
106. Руководящие органы Международной Демократической Федерации женщин. Состав совета МДФЖ. Исполком МДФЖ [Н. Попова, З. Гагарина, Т. Кошелева, Л. Александровская, М. Підтиченко и др.] // Международный женский конгресс. Париж, 26 ноября-1 декабря 1945 г. : материалы / Международная Демократическая Федерация женщин ; под ред. Л. Петровой. – Москва : Изд-во ВЦСПС ПРОФИЗДАТ, 1946. – С. 537, 540.

107. Слепкань З. Щирий друг : [ректор Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко] / З. Слепкань // Радянська освіта. – 1964. – 7 берез. – С. 4.
108. Тарасова Н. Академік, громадський діяч : до 90-річчя М. М. Підтиченко / Н. Тарасова // Педагогічні кадри / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – 2002. – № 6 (1621), травень. – С. 6. – (Фото М. М. Підтиченко).
109. Тарасова Н. Жіноча справа : у кулуарах освіти : до 100-річчя від дня народження [академіка, громадського діяча, ректора Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького 1956–1970 рр.] Марії Підтиченко / Н. Тарасова, Л. Кух // Педагогічні кадри / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – 2013. – № 3 (1631), березень. – С. 4. – (Фото М. М. Підтиченко).
110. Тарковский Андрей : “Самое динамичное искусство выживания годами” : мемуары и публикации // Искусство кино. – 1988. – № 12. – [Листування Андрія Тарковського і Юрія Заруби].
111. Товариству “Знання” України – 60 років! / упоряд. : В. Ф. Бойко, В. З. Чепіга. – Київ : Т-во “Знання” України, 2008. – 91 с.; іл. [32]. – (Фотоальбом, с. 2).
112. Указ Президії Верховної Ради СРСР від 30 вересня 1966 р. про нагородження орденом “Знак пошани” ректора Київ. держ. пед. ін-ту імені О. М. Горького М. М. Підтиченко // Вечірній Київ. – 1966. – 5 листоп. – С. 3.
113. Указ Президії Верховної Ради УРСР про нагородження М. М. Підтиченко Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (5 червня 1962 р.). – Радянська Україна. – 1962. – 6 червня; Правда Украины. – 1962. – 6 червня. – С. 1.
114. Український державний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова: Історичний нарис. 1920–1995 / ред. рада : М. І. Шкіль (голова), П. П. Хропко, О. Г. Лозовицький [та ін.] ; авт. : П. П. Хропко, О. Г. Лозовицький. – К. : Тов. “Толока”, 1995. – (Про М. М. Підтиченко на стор. 7, 38, 53).

115. Харківський університет і українська культура (до 210-річчя від часу заснування ХНУ імені В. Н. Каразіна : кол. монографія / передмова В. С. Бакірова ; за ред. Ю. М. Безхутрого ; М-во освіти і науки України, Харківський держ. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – 296 с.
116. Харьковский государственный университет имени А. М. Горького за 150 лет / ред. кол. : С. М. Короливский, И. К. Колесник [и др.]. – Харьков, 1953. – 385 с.
117. Шотландський народ стоїть за мир і дружбу з Радянським Союзом: стенограма лекції М. М. Підтиченко. – К., 1951. – 19 с. – (Т-во для поширення політ. та наук. знань УРСР).

Зміст

В. П. Андрущенко

Вступне слово.....5

Передмова 6

Марія Максимівна ПІДТИЧЕНКО

(До 105-річчя від дня народження)..... 9

Основні дати життя та діяльності..... 53

Література 56

Інформаційне видання

Марія Максимівна ПІДТИЧЕНКО

Біографічний нарис

Консультанти – Т. Ю. Кириченко,
В. І. Підтиченко, кандидат філософських наук,
професор;

Науковий редактор – Л. В. Савенкова, канд. пед. наук.,
заслужений працівник культури України;

Упорядник – Н. І. Тарасова;

Літературний редактор – Л. М. Стеблина;

Комп'ютерний макет – В. Г. Шкамерда;

Бібліографічна редакція
списку літератури – Г. І. Шаленко, О. Л. Хархун;

Верстка – Т. С. Меркулова.

Підписано до друку 5 квітня 2018 р.
Формат 60x84/16. Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. др. арк. 4,43. Об.-вид. арк. 1,85.
Наклад 300 прим. Зам. №
Віддруковано з оригіналів

Видавництво

Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова. 01030, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002 (044) 234-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (044) 239-30-26